

DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA SIGURNOSNO-OBAVJEŠTAJNOG SUSTAVA REPUBLIKE HRVATSKE

DOI: <https://doi.org/10.37458/nstf.24.2.6>

Ante Batistić*

Sažetak: U ovome radu sintetiziraju se i sistematiziraju dosadašnja istraživanja sigurnosno-obavještajnog sustava Hrvatske te se daje kraći prilog poznavanju razvoja sigurnosnih studija u Hrvatskoj s naglaskom na proučavanje povijesnog, djelatnog, organizacijskog i institucionalnog uređenja sigurnosno-obavještajnog sustava Republike Hrvatske za period od 1991. do 2022.

Ključne riječi: sigurnosne studije, sigurnosno-obavještajni sustav, Republika Hrvatska, 1991.-2022., dosadašnja istraživanja.

Abstract: This paper synthesizes and systematizes previous research into the security and intelligence system of Croatia and provides a shorter contribution to knowledge of the development of security studies in Croatia with an emphasis on the study of the historical, active, organizational and institutional organization of the security and intelligence system of the Republic of Croatia for the period from 1991 to 2022.

Key words: security studies, security-intelligence system, Republic of Croatia, 1991-2022, previous research.

* Ante Batistić, mag. hist. et int. rel. et dipl. (antebatistic7@gmail.com) magistar je povijesne struke i diplomacije i međunarodnih odnosa.

Uvodna razmatranja

Potaknuti činjenicom kako do danas ne postoje cjeloviti radovi koji sintetiziraju dosadašnja istraživanja sigurnosno-obavještajnog sustava Republike Hrvatske za adresirani period, odlučili smo sistematizirati dosadašnja postignuća i stvoriti okvir postojećih znanja o predmetnoj tematici. Ovaj rad može poslužiti kao bibliografski orijentir za postojeće i buduće istraživače i znanstvenike. Ne smijemo zanemariti i činjenicu kako su sigurnosne studije u Hrvatskoj, u usporedbi s drugim zemljama Zapadne Europe (npr. Francuska i Njemačka), dobrim dijelom na početku nekakvog ozbiljnijeg razvoja, što je svakako posljedica povijesne baštine i drugačijeg društveno-političkog razvoja i državnog uređenja, a posljedično tome i poimanja te pristupa tematici nacionalne i druge sigurnosti.

Dosadašnja istraživanja: povijesni pregled

Započet ćemo s lapidarnom genezom sigurnosnih studija u Hrvatskoj koje se u suvremenom smislu počinju razvijati tek koncem 1990-ih, odnosno 1998. kad se osniva Obavještajna akademija (ObAk)¹ te od 2001. kada se na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu pokreću kolegiji s područja nacionalne i međunarodne sigurnosti (Tatalović i Lacović, 2012). Tom trendu „otvaranja“ područja obavještajne djelatnosti široj javnosti u akademskom smislu, značajno je doprinijelo osnivanje Udruge sv. Jurja te, u okviru djelovanja Udruge, pokretanje znanstvenog projekta/časopisa National Security and Future (NSF)² u veljači 1999. Sve do pojave NSF-a (prvi broj časopisa objavljen je u lipnju 2000.), na području srednje i jugoistočne Europe nisu postojali nacionalni ili međunarodni časopisi s područja nacionalne sigurnosti. Za razliku od zemalja zapadne Europe, gdje je početkom 21. stoljeća područje obavještajne djelatnosti bilo fakultativni predmet, u zemljama

1 Obavještajna akademija je nastavna i istraživačka ustanova UNS-a koja skrbi o obuci i obrazovanju kadrova za potrebe obavještajne zajednice RH. Obavještajna akademija organizira temeljno i specijalističko školovanje za pripadnike obavještajne zajednice; ona, također, ima vlastitu izdavačku djelatnost“ <https://nsf-journal.hr/Online-Issues/Focus/id/1102/his--1993---1998-prvih-pet-godina---hrvatske-izvjetajne-slube-brzbornik-svezak-1-2001>. Ukinuta je nedugo nakon dolaska na vlast nove političke administracije nakon izbora održanih početkom 2000. lijeve političke orijentacije.

2 Časopis je od svog početka bio „posvećen razvoju i razumijevanju načela i prakse izvještajne djelatnosti i nacionalne sigurnosti u suvremenoj povijesti i vanjskoj politici.“ (Tuđman, 2019, str. 8).

bivšeg istočnog bloka ta je tematika bila zatvorena za širu znanstvenu javnost (Tuđman, 2019). Ovim putem spomenut ćemo i Defendološki godišnjak 2002.-2003. – Hrvatska i svijet³, u kojem je objavljen veliki broj stručnih i znanstvenih radova na temu nacionalne sigurnosti i razvojnih perspektiva sigurnosno-obavještajnog sustava Hrvatske. S obzirom na to da je navedeni godišnjak publiciran u vrijeme reforme sigurnosno-obavještajnog sustava, tj. u vrijeme donošenja novog zakonskog okvira 2002., zorno zrcali tada aktualne poglede stručnjaka na novonastale institucionalno-organizacijske prilike.

Otvaranjem Centra za međunarodne i sigurnosne studije⁴ 2007., stvoreni su ključni preduvjeti za početak sigurnosnih studija u Hrvatskoj. Sve do prve polovice 1990-ih, postojao je Studij općenarodne obrane i društvene samozaštite na istoimenom fakultetu. S obzirom na ratne okolnosti i cjelokupnu državnu transformaciju, doktrina općenarodne obrane i društvene samozaštite postala je bespotrebna i bespredmetna. Prevlad vojnih prijetnji s kojima je Hrvatska bila suočena, dovelo je do toga da je civilno obrazovanje stručnjaka za sigurnost postalo suvišno pa se ono u užem smislu vodilo u okvirima određenih državnih tijela zaduženih za nacionalnu sigurnost. Završetkom rata i prestankom vojnih opasnosti, sigurnosna pitanja dobivaju nove dimenzije, a edukacije stručnjaka za sigurnost prelaze iz isključivo internog u eksterno područje, odnosno vraćaju se na akademski kolosijek. Novi sigurnosni izazovi koji su se pojavili, ukazali su na neminovnu potrebu produkcije visokoobrazovanih i kvalificiranih stručnjaka koji raspolažu znanjem i uvidom u recentnu svjetsku literaturu i suvremene trendove s područja međunarodnih odnosa i sigurnosnih studija (Tatalović i Lacović, 2012). Na važnost sigurnosnog i obrambenog obrazovanja osvrnuli su se Siniša Tatalović, Vlatko Cvrtila, Ružica Jakešević i Tomislav Pili u radu Sigurnosno i obrambeno obrazovanje u Republici Hrvatskoj koji je objavljen u 2009. u okviru Centra za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti.

3 Ovaj godišnjak značajno je doprinio početku razvoja sigurnosnih studija u Hrvatskoj. Isti je publiciran u okviru Centra za defendološka istraživanja (DEFIMI) u Zagrebu.

4 U sklopu izdavačke djelatnosti Centra za međunarodne i sigurnosne studije, od 2017. publicira se znanstveni časopis Forum za sigurnosne studije/Forum for Security Studies (FoSS) u kojem se objavljuju radovi, studije, istraživanja, analize iz područja političkih znanosti. („Forum za sigurnosne studije“, bez dat.).

Kada govorimo o razvoju i produbljivanju sigurnosnih studija u Hrvatskoj, valja naglasiti i važnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu gdje se u okvirima određenih odsjeka i kolegija obrađuje tematika nacionalne i međunarodne sigurnosti, obavještajne djelatnosti te terorizma.⁵

Znanstvenik, političar i sveučilišni profesor koji je započeo s istraživanjima sigurnosno-obavještajnog sustava Hrvatske bio je prof. dr. sc. Miroslav Tuđman (1946.-2021.). U znanstvenom smislu bavio se teorijom i epistemologijom informacijske znanosti te problemima nacionalne sigurnosti. Osim što je bio pokretač i glavni urednik NSF-a od 2000. pa sve do svoje smrti, radio je kao zamjenik predstojnika Ureda za nacionalnu sigurnost i ravnatelj Hrvatske izvještajne službe (HIS) (1993.–2000.). Bio je prvi voditelj Centra za strategijske studije (1992.–1993.) te osnivač Obavještajne akademije (1998.) („Tuđman, Miroslav“, bez dat.). Iz bogate lepeze objavljenih radova i knjiga, istaknuti ćemo njegov znanstveni rad objavljen u prvom broju NSF-a, *The first five years of the Croatian Intelligence Service: 1993-1998* (2001) u kojem je razložio genezu i djelovanje HIS-a za period njegovog rukovođenja tom službom. Od ostalih nama važnih radova, navodimo sljedeće koje je napisao u koautorstvu s predsjednikom Instituta za istraživanje hibridnih sukoba⁶, doc. dr. sc. Gordanom Akrapom: *Construction and Deconstruction of the Croatian Intelligence Community (1990-2014)* (2016), *From totalitarian to democratic intelligence community – case of Croatia (1990-2014)* (2013) i *Southeastern Europe (SEE) – intelligence and security services battlefield?* (2016).

Spomenuti Akrap napisao je mnogobrojne radove na temu društveno – političke uloge represivnog sustava bivše Jugoslavije te geneze, oblikovanja i uloge sigurnosno-obavještajnog sustava Hrvatske u periodu Domovinskog rata. Stručna znanja i iskustva na području međunarodne, nacionalne i korporativne sigurnosti, sigurnosno-obavještajnih sustava i informacijskog ratovanja, stekao je aktivnim i

5 Radi se o Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti te Odsjeku za sociologiju (Katedra za vojnu sociologiju) Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

6 „Cilj Instituta je poticanje, pomaganje, razvoj, izrada i promicanje istraživanja iz područja međunarodne, nacionalne i korporativne sigurnosti i slijednih područja od interesa za opće dobro u Republici Hrvatskoj.“ („Zagreb Security Forum [ZSF]“, bez dat.). Institut za istraživanje hibridnih sukoba redovito organizira Zagreb Security Forum na kojem gostuju brojni sigurnosni stručnjaci iz čitavog svijeta, a raspravlja se o brojnim pitanjima iz područja nacionalne, globalne, međunarodne i korporativne sigurnosti.

dugogodišnjim radom u sustavu nacionalne sigurnosti i diplomaciji. Od njegovih značajnijih, nama važnih radova, ističemo sljedeće: Specijalni rat: sve o spregama politike i tajnih službi u 20. stoljeću u cilju oblikovanja javnog mišljenja I.-III. (2012), Mač i štit u rukama Partije - represivni sustav u funkciji oblikovanja korpusa javnog znanja (2010), Neprijateljska protuobavještajna djelatnost (informacijske operacije) (2011), Dokumenti: Tabele i prilozi (2005), Priča o vremenu (2005), Croatian Intelligence Community: from totalitarian to democratic system (2013) te, u koautorstvu s Vedranom Matošićem Education in Croatian intelligence community - Lessons from history for the future (2015) u kojem je dobrim dijelom obrađen nastanak i rad Obavještajne akademije (ObAk) koja je ustrojena koncem 1990-ih. Također, nepresušani izvor informacija bila nam je i njegova doktorska disertacija Informacijske strategije i operacije u oblikovanju javnog znanja (2011).

Prvu studiju sigurnosno-obavještajnog sustava Hrvatske napisali su prof. dr. sc. Ozren Žunec⁷ i mr. sc. Darko Domišljanović⁸ u knjizi Obavještajno-sigurnosne službe Republike Hrvatske: stanje i načela preustroja za razdoblje konsolidacije demokracije (2000). Knjiga se sastoji od četiri poglavlja: Pojam i razvitak obavještajno-sigurnosne službe, Obavještajno-sigurnosni sustav bivše SFRJ, Stvaranje i djelovanje obavještajno-sigurnosnog sustava Republike Hrvatske i Preustroj obavještajno-sigurnosnog sustava Republike Hrvatske –

7 Ozren Žunec je redoviti profesor (u trajnom zvanju) sociologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Bavi se sociologijom vojske i rata. Bio je glavni urednik interdisciplinarnoga časopisa za istraživanje rata i mira Polemos (1998.–2009.). Napisao je brojna djela, a neka od poznatijih su: Goli život. Socijetalne dimenzije pobune Srba u Hrvatskoj I. i II. (2007) i Hrvatska vojska 2000: Nacionalna sigurnost, oružane snage i demokracija (1999) („Žunec, Ozren“, bez dat.) Po završetku rada na knjizi Obavještajno-sigurnosne službe Republike Hrvatske: Stanje i načela preustroja za razdoblje konsolidacije demokracije (2000), kratkotrajno je obnašao dužnost ravnatelja HIS-a (veljača - svibanj 2000.) (Žunec i Domišljanović, 2000).

8 Darko Domišljanović inženjer je strojarstva i magistar političkih znanosti, koji se 1981. zaposlio u Službi državne sigurnosti Republičkog sekretarijata za unutarnje poslove SRH. Radio je na protuobavještajnim poslovima, a nakon demokratskih promjena prelazi u Službu za zaštitu ustavnog poretka Ministarstva unutarnjih poslova RH (SZUP) gdje je radio na operativnim poslovima. Obnašao je rukovodeće dužnosti, a s mjesta načelnika Sektora za operativne poslove SZUP-a Centar Zagreb odlazi 1997. te je umirovljen u zvanju glavnog nadzornika MUP-a (Žunec i Domišljanović, 2000).

načela i temeljna rješenja. U prvih nekoliko odlomaka Predgovora, autori ističu kako je njihova intencija bila da se pokrene sustavnija rasprava o pretpostavkama djelovanja hrvatskih sigurnosno-obavještajnih službi sa zahtjevima demokratskog poretka.

U skupinu autora tekstova iz ove domene svakako spada prof. dr. sc. Siniša Tatalović, stručnjak za nacionalnu, međunarodnu i globalnu sigurnost s Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu. Osim što je sudjelovao na mnoštvu domaćih i inozemnih projekata, istaknuo se brojnim znanstvenim radovima i knjigama posvećenima tematici nacionalne, međunarodne i globalne sigurnosti. Važno je za napomenuti kako je sudjelovao na izradi studije Nacionalna sigurnost (Hrvatska u 21. stoljeću) (2001) kojom je „na temelju procijenjenog međunarodnog i sigurnosnog položaja, utvrđenih nacionalnih interesa i ključnih sigurnosnih procjena, znanstveno istražen i utvrđen strateški koncept nacionalne sigurnosti i na njemu utemeljena Strategija nacionalne sigurnosti.“ (Tatalović, Žunec, Mahečić, Cvrtila, Hodalj, Kulenović, Mikulić, 2001). Njegova tumačenja i zaključci predstavljaju vrijedan znanstveni okvir, ključan za razumijevanje ne samo cjelokupnog sigurnosno-obavještajnog sustava Republike Hrvatske, već i sigurnosnih studija u globalu. Ističemo sljedeće radove i knjige: Treba li Hrvatskoj nova strategija nacionalne sigurnosti (2011), Čemu sigurnosne studije? (2012), Nacionalna i međunarodna sigurnost (2006) i Nacionalni interesi i nacionalna sigurnost Hrvatske (2000). Što se tiče knjiga koje je napisao u koautorstvu, navodimo neke: Suvremene sigurnosne politike: države i nacionalna sigurnost početkom 21. stoljeća (2008), Osnove nacionalne sigurnosti (2005) te Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti (1999).

Svoj obol proučavanju sigurnosno-obavještajnog sustava Hrvatske dao je i nastavlja davati prof. dr. sc. Mirko Bilandžić.⁹ Zajednički je s Tatalovićem napisao je Osnove nacionalne sigurnosti (2005) u kojem je sistematizirano obrađen sigurnosni fenomen čime je direktno pokrivena praznina u fundusu takve literature u Hrvatskoj. U poglavlju koje se bavi nacionalnom sigurnošću, detaljno se prikazuje sustav nacionalne sigurnosti te njegov odnos prema političkom sustavu. Osim

⁹ Mirko Bilandžić je od 2008. glavni urednik Polemosa - časopisa za interdisciplinarna istraživanja rata i mira, koji izlazi u izdanju Hrvatskog sociološkog društva i izdavačke kuće Jesenski i Turk. Časopis je interdisciplinarne naravi i pokriva različite aspekte sigurnosnih studija, ratnih istraživanja itd. („DR. SC. MIRKO BILANDŽIĆ“, 2018; „Polemos“, bez dat.).

samih značenja sustava, obrađene su i njegove karakteristike. Za razumijevanje funkcioniranja obavještajnog sustava, od velike nam je važnosti bio njegov znanstveni članak *Obavještajni sustavi: teorijsko-institucionalni okvir* (2003).

Od ostalih Bilandžićevih djela koja pokrivaju tematiku ovog rada, ističemo knjigu *Nacionalna sigurnost: prognoziranje ugroza* (2019) u kojoj autor, u posebnom poglavlju naslovljenom *Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske*, obrađuje sigurnosno-obavještajni sustav Hrvatske od samih početaka stvaranja, stavljajući naglasak na ulogu, funkcioniranje i strateško upravljanje sustavom nacionalne sigurnosti te na probleme zlouporabe obavještajnog sustava. Također, autor kritički analizira Javna izvješća Sigurnosno-obavještajne agencije (SOA). U preglednom znanstvenom članku *Prema strategiji "nacionalne" sigurnosti Europske unije? – Analiza unutarnje sigurnosti Europske unije* (2012), autor raščlanjuje najvažnije elemente europskog pristupa sigurnosti te propitkuje mogućnost stvaranja jedinstvene nadnacionalne strategije unutarnje sigurnosti Europske unije (EU). U četvrtom poglavlju obrađuje problematiku europeizacije nacionalne sigurnosti Hrvatske i postavlja ključno pitanje koje glasi: „Što europski pristup sigurnosti i Strategija unutarnje sigurnosti EU znače za Republiku Hrvatsku u kontekstu njezinog predvidivog konačnog učlanjenja u najmoćniju političku i gospodarsku nadnacionalnu zajednicu suvremenog svijeta?“ (Bilandžić, 2012, str. 64). Uz brojna druga pitanja, otvara se široki prostor za diskusiju o tome što je do danas učinjeno i kako je članstvo u Europskoj uniji doprinijelo razvoju sigurnosno-obavještajnog sustava Hrvatske. Zanimljivo je za istaknuti kako je o ovoj tematici pisao i prof. dr. sc. Damir Grubiša u svojem izvornom znanstvenom radu *The Europeanization of Croatia's Security Discourse* (2009).

Problematikom tranzicijskog funkcioniranja i uređenja sigurnosno-obavještajnog sustava Hrvatske bavi se i prof. dr. sc. Vlatko Cvrtila, sveučilišni profesor i stručnjak za međunarodnu i nacionalnu sigurnost. U svojim i koautorskim radovima: *Nacionalni interesi i nacionalna sigurnost* (1995), *Sustav nacionalne sigurnosti i demokratska tranzicija* (2003), *Reforma sigurnosnog sektora i novi izazovi* (2009) i *Razvoj i nadzor sigurnosno-obavještajnog sustava u Republici Hrvatskoj* (2013), Cvrtila je detaljno raščlanio i kritički obradio sve aspekte institucionalnog razvoja sigurnosno-obavještajnog sustava Hrvatske za period 1991-2013. Nastavno na tu tematiku, potrebno je spomenuti i

uredničku knjigu dr. sc. Franje Tureka *Obavještajna praksa i demokratski nadzor: praktični pogled* (2006) u kojoj se iscrpno obrađuje složena problematika organiziranja, funkcioniranja i nadzora nad radom službi u sigurnosno-obavještajnom sustavu.

Dugogodišnji strateški i obavještajni analitičar kanadske vlade Stéphane Lefebvre¹⁰, napisao je zanimljiv (i u određenoj mjeri tendenciozan) rad pod naslovom *Croatia and the Development of a Democratic Intelligence System (1990 –2010)* (2021), koji je objavljen u osmom broju časopisa *Democracy and Security*¹¹. Iako je ovo prvi strani rad koji se bavi tematikom povijesnog razvoja sigurnosno-obavještajnog sustava Hrvatske za period 1990.-2010., što je zaista hvalevrijedno i dobrodošlo, postoje određeni dijelovi rada koji nisu u cijelosti vjerodostojni i precizno interpretirani.

Kada govorimo o stranim autorima, svakako valja spomenuti i Scotta Vessela koji u radu *Croatia: Analysis of the Stability Pact Self-Assessment Studies* (2005) kritički analizira reformu hrvatskog sigurnosno-obavještajnog sustava. Od stručnjaka iz susjednih zemalja istaknuti ćemo Jelenu Pejić iz Beogradskog centra za bezbednosnu politiku (BCBP) koja je napisala sažetu komparativnu analizu funkcioniranja sigurnosno-obavještajnih sustava Hrvatske i Kraljevine Nizozemske pod naslovom: *Bezbednosno-obavještajni sistemi u državama članicama Evropske unije: primjeri Holandije i Hrvatske* (2016).

Jedan od značajnijih pravnih stručnjaka koji se bavi institucionalnim uređenjem sigurnosno-obavještajnog sustava Hrvatske je dr. sc. Joško Badžim. Svoje bogato praktično - pravno iskustvo stekao je radeći u

10 „Stéphane Lefebvre radio je kao obrambeni znanstvenik (strateška analiza) u Odjelu za nacionalnu obranu, a kratko je radio u sjedištu NATO-a i tadašnjoj Sjevernoatlantskoj skupštini. Godine 1992-1993 bio je asistent za planiranje politike na Odjelu za vanjske poslove i međunarodnu trgovinu. Također je predavao za Canadian Forces Military College i služio je kao vojni rezervni obavještajni časnik od 1987. do 2001. Lefebvre je tijekom godina objavio nekoliko poglavlja u knjigama i znanstvenih članaka o pitanjima vezanim za sigurnost i trenutno je član uredničkog odbora Časopisa slavenskih vojnih studija. Godine 2002. dobio je nagradu Spomen medalja za zlatni jubilej Njezina Veličanstva Kraljice Elizabete II. od Vlade Kanade kao priznanje za njegov značajan doprinos svojoj zemlji.“ (Lefebvre, 2003, str. 527).

11 Časopis *Democracy and Security* izlazi od 2010. U njemu se objavljuju radovi konceptualne, teorijske i empirijske naravi na temu „istraživanja mehanizama i politika koje demokracije koriste za rješavanje sigurnosnih izazova, kao i relevantnih moralnih, društvenih i političkih dilema.“ („Scimago Journal & Country Rank“, bez dat.).

institucijama nacionalne sigurnosti od 1993. U svojem članku Sigurnosno-obavještajne službe u demokratskom društvu – u povodu reforme sigurnosno-obavještajnog sustava u Republici Hrvatskoj (2008), analizira strukturu, funkcije, područje rada i sustav nadzora reformiranog sigurnosno-obavještajnog sustava.¹²

Značajan iskorak u istraživanju nacionalne sigurnosti Hrvatske zabilježen je kod skupine autora (Repinc, Dragović, Šprajc, Mamić, Mikac, Mudrić i Pokaz) koji su u svojem djelu Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske u 21. stoljeću (2019), sustavno obradili sve aspekte nacionalne i domovinske sigurnosti, posvećujući pritom posebnu pažnju na vanjske i unutarnje ugroze te na Strategiju nacionalne sigurnosti. Ova stručna studija je svojevrsno osvježenje u fundusu ovakve literature, pri čemu posebna težina i relevantnost proizlazi iz činjenice kako su na njoj radili praktičari i stručnjaci s iskustvom rada u sustavu nacionalne sigurnosti.

U razotkrivanju dezinformacija koje su tijekom Domovinskog rata namjerno disperzirane od strane jugoslavenskih obavještajnih struktura, značajnu ulogu ima dr. sc. Roman Domović¹³ koji u svojim djelima: Inverzija istine - metoda ostvarivanja dominacije u javnom informacijskom prostoru (2010) i U zasjedi dezinformacija: informacijske operacije u medijskom prikazu Domovinskog rata (2019), iznosi koncizne interpretacije namjerno plasiranih dezinformacija u kontekstu propagandno-psiholoških operacija koje su vođene s ciljem podrivanja hrvatske državnosti i suvereniteta.

Zanimljive informacije i osobna sjećanja koje pronađu od strane dionika procesa izgradnje sigurnosno-obavještajnog sustava Hrvatske tijekom Domovinskog rata, možemo pronaći u radu Ive Šimunovića¹⁴

12 Obuhvaća period nakon 2006. kada je donesen Zakon o sigurnosno-obavještajnom sustavu Republike Hrvatske (NN 79/06, 105/06).

13 Roman Domović je viši predavač iz područja informacijskih i komunikacijskih znanosti te predavač iz područja računarstva na Tehničkom veleučilištu u Zagrebu. Doktorirao je na području informacijskih i komunikacijskih znanosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu („sektor X“, bez dat.).

14 „Ivo Šimunović rođen je 1950. u Dubrovniku gdje je diplomirao ekonomiju. Do početka rata radio u putničkoj agenciji Atlas kao direktor Cestovnog prometa. Dragovoljac je Domovinskog rata od 28.08.1991.g i jedan od organizatora obrane Dubrovnika. U Zapovjedništvu obrane Dubrovnika bio je dozapovjednik i načelnik SIS-a a u Zapovjedništvu obrane Dubrovnika i Južnog bojišta časnik za vezu i načelnik SIS-a Južnog bojišta te operativni djelatnik SIS-a MORH. Pukovnik je HV-a. Jedini je časnik HV-a s Južnog

Kako smo ustrojavali Sigurnosno-izvještajnu službu na području Južnog bojišta (2022). Kratak prikaz ustroja, organizacije i djelovanja Službe za zaštitu ustavnog poretka (SZUP) i Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) nalazimo u radu Dalibora Franulovića *Ustrojstvo i djelokrug unutarnjih poslova u Hrvatskoj 1990. – 1992* (2018) koji je objavljen u Zborniku radova Pravnog fakulteta u Splitu.

Umjesto zaključka: buduće perspektive i istraživački problemi

Što se općenito tiče istraživanja na temu sigurnosno-obavještajnog sustava Republike Hrvatske, postoje dva krupna problema, a to su: deficitarnost literature i tajnost arhivskog gradiva koje je u velikoj mjeri klasificirano te samim time nedostupno što direktno koči bilo kakve promjene i znanstveni napredak u proučavanju ove tematike. S problemom nedostupnosti arhivskog gradiva suočavaju se ne samo hrvatski, već i brojni drugi znanstvenici i istraživači diljem svijeta. Stoga se postavlja pitanje svrhovitosti: kako znanstveno potkrijepiti određene tvrdnje ako ne postoji uvid u relevantnu primarnu građu? Na ovaj problem ukazali su svojevremeno Bilandžić i Dokman (2020) u kontekstu razmatranja o obavještajnim studijama (Intelligence studies).

Kada govorimo o istraživanju ove tematike, valja imati na umu jednu stvar, a to je tajnost koja je konstitutivni element svih sigurnosno-obavještajnih službi. „Tajnost je jedan od razloga nedostatka znanstvenih istraživanja sigurnosnih službi, odnosno smanjene mogućnosti za uvid javnosti u njihov rad.“ (Turek, 2003, VII). Unatoč tome, Turek (2006, str. 54) opravdano smatra kako je deklasifikacija dokumentacije važna kako bi civilno društvo moglo preuzeti ulogu u nadzoru obavještajnih službi.¹⁵

Izuzetno važan i značajan iskorak u procesu otvaranja sigurnosno-obavještajne djelatnosti široj javnosti u Hrvatskoj, učinjen je 2014. kada je objavljeno prvo Javno izvješće Sigurnosno-obavještajne

bojišta svjedok na suđenju Slobodanu Miloševiću pred Međunarodnim kaznenim sudom u Den Haagu. Po završetku rata privatni je poduzetnik.“ (Šimunović, 2022, str. 7).

15 U Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi - obavještajne službe i druge vladine agencije – predmet su Zakona o slobodi informacija pa tako mediji i druge organizacije civilnog društva mogu provjeriti područja vladinih djelatnosti koja su u određenom vremenskom periodu bila nedostupna javnosti (Turek, 2006).

agencije (SOA). Od tada je započet nepovratan proces kojim se Hrvatska, u pravnom smislu, svrstala u red visokorazvijenih zapadnih demokratskih zemalja u kojima je praksa objavljivanja izvješća prisutna već dugi niz godina (Bilandžić, 2019).

Važno je za naglasiti kako do danas ne postoji cjelovita znanstvena studija o nastanku, razvoju i djelovanju sigurnosno – obavještajnog sustava Hrvatske za adresirani period. Unatoč tome, postoje određeni pozitivni pomaci i to nam svjedoči činjenica kako je u studenom 2022. na Međunarodnom sveučilištu Libertas u Zagrebu obranjen sveučilišni diplomski rad na temu Sigurnosno-obavještajni sustav Republike Hrvatske 1991.-2017. Prema nekim stručnim ocjenama, predloženo istraživanje jedno je od najsveobuhvatnijih domaćih istraživanja geneze, uloge i funkcioniranja obavještajnog sustava Republike Hrvatske te je zasigurno referentna točka svim budućim istraživanjima.¹⁶ Osim toga, postoji hvalevrijedan podatak kako će se nastaviti „projekt pisanja povijesnog prikaza razvoja Obavještajne zajednice Republike Hrvatske stasale u Domovinskom ratu kao jednog od ključnih oslonaca pobjedničke politike.“ (Akrap, 2021, str. 7-8).

U pogledu dosadašnjih istraživanja sigurnosno-obavještajnog sustava Hrvatske, potrebno je naglasiti kako je broj stručnjaka, koji se u užem smislu bave tom tematikom, zaista deficitaran. Negativnu percepciju situacije u Hrvatskoj u širem smislu imaju Tatalović i Lacović (2012, str. 5) koji smatraju kako sigurnosne studije u Hrvatskoj nisu razvile dovoljno kriterija da bi mogle procijeniti koje političke pojave i kada postaju sigurnosno pitanje. Razlog tome autori vide u vremenskom i kadrovskom vakuumu koji je nastao u proteklih dvadeset godina i odrazio se na oblikovanje politika. Voluntarističko vođenje operativnih politika proizašlo iz nedostatka analiza i procjena te oskudice analitičkog i stručnog kadra koji bi implementirao moderne sigurnosne trendove u strateške dokumente iz područja nacionalne sigurnosti, rezultiralo je nedostatnom anticipacijom prijetnji i rizika nacionalne sigurnosti. Unatoč jasnom manjku ekspertnog kadra, iz znanstvenih i stručnih krugova iznjedrili su se brojni radovi i to ponajviše u periodu nakon 2000.

¹⁶ Autor navedenog diplomskog rada je autor istoimenog članka. Spomenuti diplomski rad napisan je uz mentorstvo prof. dr. sc. Mirka Bilandžića i stručnu pomoć doc. dr. sc. Gordana Akrapa.

Na koncu konca, časopis NSF, uz ostale časopise, u značajnoj mjeri doprinosi međunarodnoj prepoznatljivosti hrvatskih stručnjaka, a njegovo redovito publiciranje doprinosi širenju i umrežavanju znanja, integraciji novih spoznaja u hrvatski znanstveni i stručni prostor te svekolikom razvoju sigurnosnih studija u Hrvatskoj.

Literatura

1. Akrap, G. (2010). Mač i štit u rukama partije – represivni sustav u funkciji oblikovanja korpusa javnog znanja. *National security and the future*, 11 (4), 165-239.
2. Akrap, G. (2011). *Informacijske strategije i operacije u oblikovanju javnog znanja (Doktorska disertacija)*. Filozofski fakultet, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu.
3. Akrap, G. (2011a). Neprijateljska protuobavještajna djelatnosti: (informacijske operacije). U Nazor, A. *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih/Greater-Serbian Aggression on Croatia in the 90's* (str. 323-324). Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata.
4. Akrap, G. (2012). *Specijalni rat - Knjiga 1-3*. Zagreb: Večernji list.
5. Akrap, G. (2012). *Specijalni rat - Knjiga 2*. Zagreb: Večernji list.
6. Akrap, G. (2021). Uvod - in *Memoriam Miroslav Tuđman*. *National Security and Future*, 21 (3), 7-13.
7. Akrap, G. i Nazor, A. (2013) *Croatian Intelligence Community: from totalitarian to democratic system*. *Journal of Mediterranean and Balkan intelligence*, 1 (2), 71-94.
8. Akrap, G. i Tuđman, M. (2013). *From totalitarian to democratic intelligence community – case of Croatia (1990-2014)*. *National security and the future*, 14 (2), 74-132.
9. Akrap, G. i Tuđman, M. (2013). *From totalitarian to democratic intelligence community – case of Croatia (1990-2014)*. *National security and the future*, 14 (2), 74-132.

10. Akrap, G., i Matošić, V. (2015). Education in Croatian intelligence community - Lessons from history for the future. *Journal of Mediterranean and Balkan Intelligence*, 5 (1), 25-37.
11. Akrap, G., i Tuđman, M. (2016). Construction and Deconstruction of the Croatian Intelligence Community (1990-2014). U De Graaff, B., Nyce, J., i Locke, C. (ur.), *The Handbook of European Intelligence Cultures* (str. 69-80). Lanham, Plymouth, New York: Rowman & Littlefield.
12. Badžim, J. (2008). Sigurnosno-obavještajne službe u demokratskom društvu – u povodu reforme sigurnosno-obavještajnog sustava u Republici Hrvatskoj. *Hrvatska i komparativna javna uprava*, 8 (4), 1015-1052.
13. Bilandžić, M. (2003). Obavještajni sustavi: teorijsko-institucionalni okvir. *Defendološki godišnjak 2002/2003 – Hrvatska i svijet*, 27-47.
14. Bilandžić, M. (2012). Prema strategiji "nacionalne" sigurnosti Europske unije? – Analiza Strategije unutarnje sigurnosti Europske unije. *Policija i sigurnost*, 21 (1), 49-69.
15. Bilandžić, M. (2019). *Nacionalna sigurnost: prognoziranje ugroza*. Zagreb: Despot Infinitus.
16. Bilić, I. (Akrap, G.) (2005). Priča o vremenu. *National security and the future*, 6 (1-2.), 31-72.
17. Cvrtila, V. (1995). Nacionalni interesi i nacionalna sigurnost. *Politička misao*, 32 (2), 62-69.
18. Cvrtila, V. (1995). Nacionalni interesi i nacionalna sigurnost. *Politička misao*, 32 (2), 62-69.
19. Cvrtila, V. (2003) *Sustav nacionalne sigurnosti i demokratska tranzicija*. HUMS: Working paper.
20. Cvrtila, V. (2013). *Razvoj i nadzor sigurnosno-obavještajnog sustava u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Geneva Centre for Security Sector Governance (DCAF).
21. Cvrtila, V. I Perešin, A. (2009) *Reforma sigurnosnog sektora i novi izazovi*. *Međunarodne studije- časopis za međunarodne odnose, vanjsku politiku i diplomaciju*, 9 (4), 52-70.

22. Domović, R. (2010). Inverzija istine - metoda ostvarivanja dominacije u javnom informacijskom prostoru. *National security and the future*, 11 (2-3), 61-108.
23. Domović, R. (2019) U zasjedi dezinformacija : informacijske operacije u medijskom prikazu Domovinskog rata. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata i Tehničko veleučilište u Zagrebu.
24. Franulović, D. (2018). Ustrojstvo i djelokrug unutarnjih poslova u Hrvatskoj 1990. – 1992. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 55 (3), 607-624.
25. Grizold, A., Tatalović, S. i Cvrtila, V. (1999) Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, Hrvatska udruga za međunarodne studije.
26. Grubiša, D. (2009). The Europeanization of Croatia's Security Discourse. *Politička misao*, 46 (5), 39-53.
27. Lefebvre, S. (2012). Croatia and the Development of a Democratic Intelligence System (1990–2010). *Democracy and Security*, 8 (2), 115–163.
28. Pejić, J. (2016). Bezbjednosno-obavještajni sistemi u državama članicama Evropske unije: primjeri Holandije i Hrvatske. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku.
29. Šimunović, I. (2022.). Kako smo ustrojavali Sigurnosno-izvještajnu službu na području Južnog bojišta. *National Security and Future*, 23 (1), 7-13.
30. Tatalović, S. (2006) Nacionalna i međunarodna sigurnost. Zagreb, Politička kultura.
31. Tatalović, S. (2011). Treba li Hrvatskoj nova strategija nacionalne sigurnosti. *Političke analize*, 2 (6), 34-37.
32. Tatalović, S. i Bilandžić, M. (2005) Osnove nacionalne sigurnosti. Zagreb, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.
33. Tatalović, S. i Lacović, T. (2012). Čemu sigurnosne studije?. *Političke analize*, 3 (12), 3-6.
34. Tatalović, S. i Lacović, T. (2012). Čemu sigurnosne studije?. *Političke analize*, 3 (12), 3-6.

35. Tatalović, S., Cvrtila, V., Jakešević, R. i Pili, T. (2009) Sigurnosno i obrambeno obrazovanje u Republici Hrvatskoj. U Tatalović, S. (ur.) Obrambeno i sigurnosno obrazovanje u 21. stoljeću: zbornik radova (str. 9-60). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
36. Tatalović, S., Grizold, A. i Cvrtila, V. (2008) Suvremene sigurnosne politike : države i nacionalna sigurnost početkom 21. stoljeća. Zagreb: Golden marketing -Tehnička knjiga.
37. Tuđman, M. (2000). The first five years of the Croatian Intelligence Service: 1993-1998. National security and the future, 1 (2.), 47-74.
38. Tuđman, M. (2019). Prvih 20 godina časopisa National security and the future. National security and the future, 20 (3), 7-52.
39. Tuđman, M. i Akrap, G. (2016). Southeastern Europe (SEE) – intelligence and security services battlefield?. National security and the future, 17 (3), 47-64.
40. Turek, F. (2006). Obavještajna praksa i demokratski nadzor: Praktični pogled. Varaždin: Prudens consilium.
41. Vesel, S. (2005) Croatia: Analysis of the Stability Pact Self-Assessment Studies. U Eden C., Timoty D., Philipp, H. F. (ur.), Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe (str. 55). Baden-Baden: Nomos.
42. Žunec, O., i Domišljanović, D. (2000.) Obavještajno-sigurnosne službe Republike Hrvatske: Stanje i načela preustroja za razdoblje konsolidacije demokracije. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
43. Žunec, O., Mahečić, Z., Cvrtila, Hodalj, Vlado, Kulenović, T., Mikulić, D. i Tatalović, S. (2001) Nacionalna sigurnost (Hrvatska u 21. stoljeću), studija. Nacionalna sigurnost (Hrvatska u 21. stoljeću). Studija.

Internetske stranice:

44. Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa [Hrčak] (bez dat.). Forum za sigurnosne studije. Preuzeto 26.08.2022. s <https://hrcak.srce.hr/forum-za-sigurnosne-studije>.

45. Scimago Journal & Country Rank (bez dat.). Democracy and Security. Preuzeto 18.04.2022. s <https://www.scimagojr.com/journalsearch.php?q=11600153671&ip=sid&clean=0>.
46. Tuđman, Miroslav. (bez dat.). U Hrvatska enciklopedija. Preuzeto 10.04.2022. s <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62629>.
47. Zagreb Security Forum [ZSF] (bez dat.) About us. Preuzeto 06.08.2022. s https://zagrebsecurityforum.com/About-Us#.YwO_1XZByUk.
48. Žunec, Ozren. (bez dat.). U Hrvatska enciklopedija. Preuzeto 20.7.2022. s <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=67844>.
49. DR. SC. MIRKO BILANDŽIĆ (2018). preuzeto 26.8.2022. s <https://pvzg.hr/suradnici/dr-sc-mirko-bilandzic/>.
- 50.** Badžim, Joško (bez dat.). Hrvatski sabor. Preuzeto 13.12.2022. s <https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/%C5%BDivotopisi/Ustavni%20sud/dr.%20sc.%20Josko%20Badzim.pdf>